

**BORBENA DEJSTVA
U ZAVRŠNIM
OPERACIJAMA U SASTAVU
TREĆE ARMIJE**

NA BREŽULJCIMA BILO-GORE

Druga krajiška brigada je izvjesno vrijeme zadržana u Slavonskom Brodu eia pronalazi i hvata skrivene neprijateljske vojnike, prikuplja i sređuje ratni plijen. Šesta istočnobosanska smjestila se u Brodskoj Varoši, a Petnaesta majevička brigada u Gornjoj Vrbi i Ruščici. Artiljerijska brigada Sedamnaeste divizije nalazila se u Donjoj Vrbi. Pomenute brigade su se sređivale, popunjavale tek pri došlim ljudstvom i očekivale naredne zadatke. Ubrzo je uslijedilo naređenje da Sedamnaesta divizija ulazi u sastav Treće jugoslovenske armije, pod komandom Koste Nađa, koja je vodila borbe i nastupala uzvodno Dravom i preko Bilo-gore. Övadeset drugog aprila uslijedio je trodnevni marš, dug 150 kilometara, preko tjakova i Našica u rejon Virovitice. U prethodnici divizijske marševske kolone, prvog dana, bila je Petnaesta majevička, u glavnini Druga krajiška, Šesta istočnobosanska, artiljerijska brigada, inženjerijski bataljon i štab divizije. U zaštitnici tialazio se jedan bataljon Druge krajiške brigade. U toku marša bilo je promjena U redosledu prethodnice, glavnine i zaštitnice. Kad je stigla na prostor Virovitice, Suhopolja i Spišić-Bukovice, Sedamnaesta udarna divizija postala je opšta Rezerva Treće armije. Druga krajiška rasporedila se kod ciglana u predgrađu Virovitice i Petrovcu. Zastanak je iskorišćen da se pređe, u skladu sa direktivom Generalštaba Jugoslovenske armije, na trojnu formaciju i jedinice potpuno sređe. Rasformiran je Četvrti bataljon, njegovi borci i rukovodioci raspoređeni su u preostale bataljone i novoformirane jedinice pri štabu brigade: Automatičarsku, Izviđačku, Pionirsku i Četu za vezu. Komandant Prvog bataljona bio je Nikica Mrda, politički komesar Pero Knežević i zamjenik političkog komesara Milorad Popović, Drugog bataljona Nikola Obradović, politički komesar Mustafa Gluhić i zamjenik političkog komesara Branko Bijelić, a komandat Trećeg bataljona Dušan Savić, politički komesar Branko Zrnić i zamjenik političkog komesara Rajko Lajšić.

Štab brigade uspostavio je vezu sa jedinicama Desetog udarnog korpusa i Pedeset prve udarne divizije, koje su operisale duž komunikacije između Virovitice i Đurđevca. Šesta istočnobosanska nalazila se u Suhopolju, Suhopoljskoj ovčari i Rezovcu, Petnaesta majevička u Svetom Đurđu, Artiljerijska brigada u Svetom Trojstvu, a štab Sedamnaeste divizije u Virovitici. Na frontu ispred jedinica Treće armije bile su slijedeće neprijateljske snage: u Grubišnom Polju i Malom Grđevcu dijelovi 5. ustaške divizije, na grebenu Bilo-gore dijelovi 11. njemačke poljske vazduhoplovne i 22. pješadijske divizije. Na liniji Drava - Stari Gradac - Radobić nalazili su se dijelovi 15. bjelogardejskog konjičkog kozačkog korpusa. Na njih je izvršen, 28. aprila, napad na cijeloj širini fronta, ali nisu postignuti očekivani rezultati. Jedino su jedinice Desetog udarnog korpusa zašle nešto dublje u neprijateljski borbeni raspored i ovladale dominantnim položajima Turski grobovi i Vis, trigonometar 288. U takvoj situaciji štab Treće armije odlučio je da u borbu uvede brigade Sedamnaeste divizije da nastupaju opštim pravcem preko Bačkovice i Bedeničke i sadejstvuju u oslobođenju Bjelovara. Jedinice Druge krajiške udarne i Šeste istočnobosanske proleterske brigade preuzele su položaje jedinica Desetog udarnog korpusa u rejonu Turskih grobova,

Mladine, Injaša i ubrzo napale neprijatelja. Prvi bataljon Druge krajiške nastupao je pravo od Turskih grobova na Bedeničku, koristeći uzvišenja iznad sela i savladao manji otpor protivnika. Drugi bataljon upao je u Lasovac i upustio se u žestoku borbu. Naime, neprijatelj se žilavo branio i na pojedinim pravcima prelazio u protivnapade. Čak je uspio da se probije kroz borbeni raspored Prvog bataljona i ugrozi pozadinske jedinice. Štab brigade odmah je reagovao, naredio da se Drugi bataljon izvuče iz Lazovca na pogodnije položaje. Treći bataljon sukobio se sa neprijateljskim jedinicama u Muškom Jarku, brzo ih protjerao prema koti 210 i odmah se utvrdio na dostignutoj liniji. Krajem dana, 29. aprila, bataljoni Druge krajiške bili su na liniji: Muški Jarak, Bedenička, na pütu od kote 210 do kote 140 i kuća sjeverno od šuma Selište, zatim sredinom Bačkovice i dalje do kote 227. Na njihovom desnom krilu bile su jedinice Desetog udarnog korpusa, a na lijevom jedinice Petnaeste majevičke udarne brigade.

Komandant divizije Blažo Janković telefonirao je komandantu brigade Milanu Zgonjaninu i naredio da bataljoni preko Lasovca i Ravneša izbiju na prostor Orovcu. U jutarnjim časovima, 30. aprila, bataljoni su prešli u napad na neprijateljsku liniju odbrane. Treći bataljon napadao je protivnika ušančenog na kotama 143 i 210, težio da se domogne sjevernog dijela Lasovca i bude desna pobočnica Drugom bataljonu koji je napredovao prema Orovcu. Dvočasovna borba donekle je urodila plodom i neprijatelj je protjieran sa kote 143. I Drugi bataljon imao je uspjeha, zauzeo kotu 147, upao u Lasovac i upustio se u ulične borbe. Prvi bataljon, čineći lijevu pobočnicu, očistio je kotu 156 i čvrsto je zaposjeo. Početnim uspjehom bili su stvoreni uslovi za dalje nastupanje, ali... Nešto prije podne uslijedio je protivnapad neprijateljskih jedinica iz rejonu Babinca, na položaje Prvog bataljona na koti 156. Komandant bataljona Nikica Mrda i politički komesar Pero Knežević, sa najbližim saradnicima, odmah su odlučili da se na protivnapad odgovori istom mjerom i pomogne opkoljenoj četi. Dvije čete su požurile, upustile se u ogorčenu borbu, presjekle neprijateljski vatreni klin i prekratile odstupnicu jedinicama koje su zašle u Bačkovicu Šumu.

Istovremeno posjednute su kote 147 i 156. Neprijatelj se nije mirio da njegova jedinica u Bačkovici Šumi bude uništena i odmah joj je požurio u pomoć, ili sa sjeverne strane, na spoju između borbenog rasporeda Drugog i Trećeg bataljona. Neprijateljski streljački stroj dočekan je snažnom vatrom. Borci Trećeg bataljona ulagali su izuzetne napore da suzbiju neočekivani protivnapad protivnika, uspjeli odsjeći dio uklinjenih neprijateljskih jedinica, a ostatak odbiti na polazne položaje. Sada se odsječena neprijateljska grupa pripojila jedinici koja je ranije zašla u Bačkovicu Šumu i zajedno su pružile snažniji otpor, odnosno igrozile pozadinu Drugog bataljona i teško se mogao izvući iz Lasovca. Komandant Drugog bataljona Nikola Obradović i politički komesar Mustafa Gluhić, sa saradnicima, donijeli su odluku da se čete obazrivo izvlače iz neugodnog položaja. Štab brigade uputio je izviđačku i automatičarsku četu da zađu dublje u sumu, da napadnu protivničku grupu, uspostave vezu sa jedinicama Drugog bataljona i stvore neku vrstu mostobrana za njihovo povlačenje. U pošumljenom predjelu razvila se žestoka borba. Izviđači i automatičari, predvođeni zamjenikom obavještajnog oficira Radom Komlenićem Prznicom, uporno su nastupali, potiskivali protivnika, neutralisali njegove vatrene tačke i dospjeli do Lasovca. <ad je uspostavljena veza sa jedinicama Drugog bataljona, one su se odmah počele izvlačiti iz vatrene grota. U tom času neprijatelj se nalazio u nekim zgradama na sjevernoj i južnoj strani sela i odmah pošao u napad. Četa u zaštitnici primila je sav teret borbe i spriječila nastupanje protivnika. Štab bataljona, bez pbzira na povlačenje, u hodu je odlučio da se potuče odsječena neprijateljska grupacija u Bačkovici Šumi. Započela je oštra borba i juriši. Videći da se njevoj grupaciji u Bačkovici Šumi ne piše dobro, neprijatelj je pohitao od Babinca, iz prethodnu jaku artiljerijsku podršku, da joj pomogne da se nekako izvuče.

Glavni udar bio je usmjeren na kotu 147 i 156 i nadmoćnijem protivniku uspjelo je da osvoji taktički značajne visove. Prvi bataljon i Drugi bataljon su se brzo pribrali, uspostavili sadejstvo i izvršili protivnapad. Neprijateljske jedinice su zbačene sa kote 147 i zaustavljene na ostalim pravcima nastupanja. A uveče su pokušale da postignu nešto više i prešle u napad na cijelom sektoru. Štab Sedamnaeste divizije istovremeno naredio je da se pređe u protivnapad i savlada neprijateljska linija odbrane. Za to su izvršene potrebne pripreme, usklađeno sadejstvo između brigada i opšti napad je počeo u 21. čas i 30 minuta. Neprijateljska odbrana nije izdržala vatrene udare i mjestimično je popustila. Bataljoni Druge krajiške pojačavali su pritisak i poslije jednočasovne borbe primorali protivnika da okrene leđa i bježi. Za njim je preduzeto gonjenje i u ponoć, 1. maja, bataljoni su izbili na kotu 191, 136 i 157 i Severinski potok. Nijemci i ustaše su pokušali da ih zaustave i pružali su snažan otpor.

U dvodnevним borbama poginuli su: Momir Glišić, Najdan Jovanović, Nikolaj Koleta, Dane Milanović, Ramiz Šabetić, politički delegat Milivoje Jovanović, bolničarka Anica Ilio, Anton Guslinčić i Mijo Teočanin. Ranjen je 51 borac i nestalo 6 boraca. Pored ostalih, ranjeni su Gojko Niketić, politički komesar čete, zatim politički delegati Miodrag Milutinović, Milomir Leposavić, Spasoje Vljaković, vodnici Slavko Mikanović, Obrad Srećković, Radivoje Zagorčić, Nedo Matić, Milisav Vukić, Rade Davidović i Milan Đorđević.

U borbama je ubijeno 102, ranjeno 201 i zarobljeno 9 neprijateljskih vojnika.

Štab brigade konstatovao je da su se sve jedinice istakle u borbi, a naročito Drugi bataljon i Treća četa Prvog bataljona. Među hrabrima, najhrabriji bili su: Nikola Obradović, komandant i Pero Knežević, politički komesar bataljona, Nikola Polovina, komandir čete, Slavoljub Stanišić, vodnik i puškomitraljesci Milovan Avramović, Adam Miladinović, Milojko Milosavljević, Desimir Stojković, Živko Radonjić i Ljubivoje Petrović.

Borba je nastavljena u prijedopodnevним časovima, 1. maja, ali se Nijemci i ustaše nisu mogli savladati na dobro utvrđenoj odbrambenoj liniji. Štab Druge krajiške naredio je da se napada i poslije podne i neprijatelj protjera iz Orovačkih vinograda i Orovca. U napadu ostvareno je sadejstvo sa Petnaestom majevičkom brigadom na lijevom i jedinicama Desetog zagrebačkog korpusa na desnom krilu. Borba je trajala do ponoći i neprijatelj se uporno branio. Ponegdje je raskinuta njegova linija odbrane i bombaška odjeljenja su zašla nešto dublje u dobro branjeni prostor, ali to nije bilo dovoljno da se postigne željeni uspjeh. Štab Sedamnaeste divizije insistirao je da se napadi pojačaju, nastavi gonjenje neprijatelja prema Bjelovaru i ne dopusti da organizuje novu liniju odbrane. U zapovijesti rečeno je da Druga krajiška pristupi »likvidaciji neprijateljskog položaja ispred svoga fronta, a po probijanju istog, ima goniti neprijatelja određenim pravcem ka Bjelovaru, težeći po svaku cijenu da izbije na određenu liniju sa koje će napasti Bjelovar još u toku naredne noći..«¹¹⁸

U napadu angažovana je Petnaesta majevička i Artiljerijska brigada, a Šesta istočnobosanska zadržana je u divizijskoj rezervi. Cilj napada bio je: da se najprije slomi otpor neprijateljskih jedinica u Orovačkim vinogradima, Orovcu i Severinu. Poslije artiljerijske paljbe, u 14 časova, uslijedio je napad na neprijateljsku liniju odbrane. U oštroj borbi bilo je juriša i protivjuriša. Jedinice Druge krajiške, jurišajući su prešle Severinski potok, uklinile se dijelom u neprijateljski raspored i nastojale da ostanu na dostignutoj liniji. Neprijatelj se u međuvremenu sredio i prešao u protivnapad. Bataljoni Druge krajiške, pružajući snažan otpor, morali su ustuknuti preko Severinskog potoka, na položaj na istočnoj ivici Orovačkih vinograda i istočnu stranu Malog Severina. Na njihovom desnom krilu u borbu je uvedena Šesta istočnobosanska proleterska, a na lijevom Petnaesta

majevička udarna brigada. Noć i naredno jutro su protekli u pripucavanju, manjim sukobima i oglašavanju artiljerije. Popodne izvršen je napad na cijelom sektoru u namjeri da se protivnik protjera prema Bjelovaru i Rakitnici. Brisani prostor pogodovao je Nijemcima i ustašama da bolje koriste raspoloživo oružje, a bataljonima Druge krajiške smetao u nastupanju. Po mraku moglo se lakše približiti tvrdoj liniji odbrane i bataljoni su odlučno prešli u napad. Neprijateljske jedinice nisu izdržale žestoku vatru i počele su odstupati. U jednočasovnoj borbi oslobođeni su Orovački vinogradi, Orovac i Mali Severin. Potom je uslijedilo gonjenje neprijatelja pravcem Ciglana - Mala Ciglana - Proključani - Grginac - Markovac. U smjelom nastupanju jedinice Druge krajiške osvanule su na komunikaciji između Bjelovara i Rakitnice i ozbilno ugrozile neprijateljski garnizon. Neprijatelja su progonili i približili se Bjelovaru, Šesta istočnobosanska proleterska i Petnaesta majevička brigada. U toku dana bilo je manjih okršaja i pripreman je napad na dobro utvrđeni garnizon.

Četvrtog maja uveče bataljoni Druge krajiške, Petnaeste majevičke i Šeste istočnobosanske proleterske brigade, u sadejstvu sa jedinicama Šesnaeste vojvođanske divizije, započeli su borbu za konačno oslobođenje Bjelovara. U prvom naletu, u polučasovnoj borbi, savladana je spoljna linija odbrane i otvoren prolaz u grad. Glavnina neprijateljskih snaga nije se upustila u žešće okršaje i užurbano se izvukla prema Križevcima i Vrbovcu. U oslobođenom gradu raspoređeni su Drugi i Treći bataljon, a Prvi je zadržan u Grgincu.

Oslobođenjem Bjelovara okončane su šestodnevne borbe na Bilo-gori. U ovim borbama, pored već pomenutih, živote su dali zamjenik komandira čete Slobodan Antonijević i delegati vodova Jovan Basara i Radivoje Petrović, vodnik Miodrag Babić i Luka Novaković. Među 165 ranjenih bili su: komandiri četa Dušan Soldat, Safet Aščerić, Luka Kojić i Jusuf Begić, komandant bataljona Dušan Savić, i vodnici i delegati vodova Dragoslav Marinković, Nikola Dragović, Miodrag Milinković, Nenad Stanković, Dinkić Dimitrije, Ivan Đurić, politički komesar čete Mirko Stojiljković, četna bolničarka Jelica Vuletin i referent bataljonskog saniteta Zulkida Mešković. U borbama su se istakli Dragan Damjanović, Mihajlo Despot, Dušan Soldat, Alija Ahmetović, Velizar Krstović, Jure Garmaz, Aleksandar Bobovac, Milan Cvetičanin, Njegovan Lazarević, Milorad Bajić, Slavoljub Cvetičanin, Momčilo Dimitrijević, Radivoje Petrović, Miodrag Milutinović, Rodoljub Stefanović, Dragomir Milovanović, Živomir Nikolić, Stojan Stojanović, Ibrahim Šišić, Bego Bujanović, Stanimir Savić i drugi.

Sjutra dan, 5. maja, nastavljeno je gonjenje neprijatelja. Druga krajiška brigada je nastupala preko Predavca, Draganeca, Dvorišta i Đurdića. Drugi bataljon sukobio se sa manjom neprijateljskom jedinicom kod Kovačevca, uspio je protjerati i nastaviti gonjenje. Zastoj je nastao kod Crnelaka, Rumnjaka i Brezine kada je neprijatelj pružio žestok otpor četama Drugog bataljona. U toku borbe štab brigade je odlučio da se Treći bataljon uvede u borbu i pojača napad. Neprijatelj se i dalje uporno branio i teško se moglo naprijed. Dejstvovala je neprijateljska artiljerija i ometala nastupanje. Tek uveče neprijateljske jedinice su primorane da odstupaju. Bataljoni Druge krajiške nastavili su gonjenje i u ponoć stigli u Dvorište. Desno od njih nastupale su jedinice Šeste istočnobosanske brigade, a lijevo jedinice Šesnaeste vojvođanske divizije. Petnaesta majevička brigada trenutno se nalazila u divizijskoj rezervi.

Nastupalo se bez predaha. Drugi bataljon je izbio u Đurdiće i ojačane patrole uputio da pronadu najpogodnije gazove na rječici Giogovnici. Ubrzo je stigao i Prvi bataljon. Prilikom kratkog zastoja izvršene su pripreme, u skladu sa zapovješću štaba divizije, za prelaz preko rijeke i napad na garnizon u Križevcima.

Nešto ranije u jedinice Druge krajiške došlo je oko 200 Mađara koji će ubrzo doživjeti vatreno krštenje i pokazati solidnu hrabrost.

Bataljoni Druge krajiške sišli su do rijeke i tako se rasporedili da se što prije nađu na drugoj obali. Most je bio srušen i borcima nije preostajalo ništa drugo nego da gaze hladnu i zamućenu vodu. Drugi bataljon prešao je Glogovnicu malo ulijevo od srušenog mosta, zatim se rokirao udесno i pohitao da iznenadi neprijatelja u Križevcima. Ujedno su preduzimane mjere da se osigura desni bok i uspostavi veza sa jednim bataljonom Šeste istočnobosanske brigade. Prvi bataljon pregazio je rijeku lijevo od Drugog bataljona, nastupao prema željezničkoj stanici i južnom dijelu grada. Jedinice su se noću skoro neprimijećeno približile jugoistočnoj i južnoj periferiji. Komandant Druge krajiške brigade Milan Zgonjanin je zatražio da jedan bataljon Šeste istočnobosanske brigade uzvodno Glogovnicom daje pređe na pogodnom mjestu, desno od srušenog mosta, da se razvije u strelce desno od Drugog bataljona i pojača napad na Križevce. Međutim, ovaj bataljon neće pravovremeno stići da se upusti u okršaj i to će imati neželjene posljedice. Borci Prvog bataljona bez pucnja uletjeli su u zgradu željezničke stanice, iznenadili pospane ustaše Poglavnikovog tjelesnog zdruga i više ih zarobili. U polučasovnoj žestokoj borbi, željeznička stanica i okolna postrojenja su zauzeti i neutralisan otpor ustaša. Drugi bataljon imao je uspjeha na prvoj odbrambenoj liniji, zarobio 20 vojnika i produžio u dubinu grada koji je branio 111. lovački puk 11. njemačke divizije i ustaše. Nijemci su se vješto branili iz tvrdih zgrada i uličnih zaklona. Ipak, bataljon je uporno napredovao i u svanuće se domogao centra grada. Neprijatelj je otkrio da je ogoljeno desno krilo Drugog bataljona i pripremio protivudar. A bataljon Šeste istočnobosanske brigade nije se pojavljivao da zatvori prazni prostor, zaštititi bok i pozadinu Drugog bataljona. Hiljadu njemačkih vojnika i ustaša krenulo je u obuhvat i opkoljavanje Drugog bataljona. Išli su preko kote 146, niz šumu Široko Brezje, lijevim krilom izbili na željezničku prugu i Drugi bataljon napali s leđa. Kad je štab bataljona uvidio u kakvoj je nevolji, četama je naređeno da se okrenu nazad i probijaju iz očiglednog okruženja. U isto vrijeme, Treći bataljon koji se nalazio u brigadnoj rezervi, ulazi u borbu, otvara vatru u leđa Nijemcima i ustašama koji se nalaze na željezničkoj pruzi. Međutim, oni se malo osvrću na vatru s druge obale Glogovnice, žure prema željezničkoj stanici i kućama na periferiji grada, da četama Prvog i Drugog bataljona prekrate odstupnicu i da ih unište. Kod željezničke stanice razvila se ogorčena borba. Borci Prvog bataljona nisu uzimali pred razjarenim neprijateljem, na juriše su uzvraćali jurišima i ginuli. Iz grada pristizali su čete Drugog bataljona i dolazilo je do borbe prsa u prsa. Na obje strane bilo je osjetnih gubitaka, ali napadi i protivnapadi nisu slabili. Nijemcima i ustašama pristizu pojačanja i žešće jurišaju. Drugi bataljon uglavnom se izvukao iz grada, ostvario sadejstvo sa Prvim bataljonom u rejonu željezničke stanice i Križevačkog Polja i zajednički hrabro odolijevaju. Treći bataljon ugrožava neprijateljeva leđa i bok i donekle olakšava skoro bezizlaznu situaciju dvaju opkoljenih bataljona. Paklena borba se nikako ne stišava. Štabovi bataljona odlučuju da se juriša kroz neprijateljski streljački stroj i tako uzmakne iz neopisivog vatreneog grotla. U jurišnom stroju su svi: komandanti bataljona, politički komesari i njihovi zamjenici, komandiri četa i vodova... U Križevačkom Polju dva obrnuta streljačka stroja istovremeno jurišaju i naliječu jedan na drugi. Sijevaju bajoneti, tupo odjekuju udarci kundaka, začuju se krici i poneki pucanj. Gubici su veliki na obje strane. Kad su streljački strojevi Prvog i Drugog bataljona, prilično prorijedeni, prošli kroz neprijateljski streljački stroj i neke manje tučene prostore, odmah su se okrenuli prema neprijatelju i osujetili njegovo gonjenje. Dio Prvog bataljona, koji se povlačio prema Karanu, naišao je na jaču ustašku jedinicu, uspio je razbiti, produžiti preko kote 150, između željezničke stanice i Prikraja, i izbjeći najgore. Jedino se vod u zaštitnici nije izvukao pravovremeno. Poslije

h očasovne borbe i juriša Prvi bataljon i Drugi bataljon pregazili su Glogovnicu upućeni u Đurđić da se srede i odmire. Tokom dana češće je dejstvovala neprijateljska artiljerija i uznemiravala bataljone Druge krajiške brigade.

U napadu na Križevce, poginulo je 55 boraca, ranjeno 52 i nestalo 74 borca i rukovodioca. Među poginulima najviše je bilo novodošlih boraca, uglavnom Mađara iz Vojvodine, koji su tek doživjeli vatreno krštenje i sticali prva borbena iskustva. Od rukovodilaca život su izgubili zamjenik političkog komesara čete Žarko Knežević, vodnici Radić Dinkić i Petar Stevanović. Ranjeni su zamjenik komandanta bataljona Branko Marčetić, politički komesar bataljona Pero Knežević, politički komesar čete Milan Josimović, politički delegat Mile Stefanović, vodnici Selim Mekić, Dragomir Lazarević, Dragoslav Lazarević i Bogomir Miljković.

Neprijatelj je imao 185 mrtvih, 420 ranjenih i 45 zarobljenih vojnika, podoficira i oficira. U napadu je likvidiran cio štab jedne ustaške bojne.

U izvještaju štaba brigade rečeno je da su se u borbi u Križevcima istakli Prvi i Drugi bataljon, sa svojim štabovima, da su se naročito istakle Druga i Treća četa Prvog bataljona, sa komandrom Nikolom Kalanjom i zamjenikom komandira Radom Davidovićem, Prva i Druga četa Drugog bataljona, sa komandrom Draganom Damjanovićem i Mihajlom Despotom, zatim vršilac dužnosti komandira čete Selim Mekić, vodnici Njegovan Lazarević, Milorad Bojić, Slavoljub Stanišić, Ljubisav Stanić, Miodrag Milinković, Alija Ahmetović, Dragoslav Lazarević, puškomitraljesci Živomir Nikolić, Radivoj Filipović i Miroljub Gužvić.

U izvještaju štaba brigade analizirani su propusti u toku borbe i pored ostalog, zaključeno: »Prema zapovijesti Štaba divizije, op. broj 29, na Križevce su trebale napadati - na našem lijevom krilu jedinice Šesnaeste vojvodanske divizije, a na našem desnom krilu jedinice Šeste (istočnobosanske) proleterske brigade naše divizije. Jedinice Šesnaeste vojvodanske divizije, iako smo na njih nailazili u našem nastupanju, uopšte nisu napadale na Križevce, dok jedinice Šeste proleterske brigade, iako su na vrijeme došle na polazne položaje, ostale su na desnoj obali rijeke Glogovnice i nisu uopšte učestvovala u borbi, iako im je komandant ove brigade, pri njihovom dolasku na polazne položaje, izdao zadatak i ovaj bataljon Šeste proleterske brigade je krenuo na izvršenje zadatka, ali se nije prebacio preko Glogovnice i nije učestvovao u borbi iako je za to imao mogućnosti. Nadalje je krivica do našeg Štaba Drugog bataljona, koji se nije u dovoljnoj mjeri obezbijedio na desnom krilu, bez obzira na jedinice Šeste proleterske brigade, a prilikom izdavanja zadataka na to mu je skrenuta pažnja...«¹¹⁹

NASTUPANJE PREMA JUGOSLOVENSKO-AUSTRIJSKOJ GRANICI

Šestog maja, uveče, poslije solidne artiljerijske pripreme, izvršen je napad na neprijatelja u Križevcima i grad je oslobođen poslije tročasovne borbe. Brigade Šedamnaeste udarne divizije su nastupale i nastavile gonjenje neprijatelja. Šesta istočnobosanska proleterska brigada nastupala je preko Guščerovca, Donjeg Vukovca, Sudovca i Čanjeva, uveče stigla u Hum i ugrozila komunikaciju između Zagreba i Varaždina. Neprijatelj je uporno branio komunikaciju i jedinice Šeste brigade posjele su položaje na Paki, u Radešićima i Visokom. Za Šestom nastupala je Druga krajiška brigada i stigla u rejon Vrha i Čanjeva. Petnaesta majevička brigada marševala je preko Podgajeca, Gregurovca, Fordovca, Gornjeg i Donjeg Kolarca i došla u Đurinovec. Artiljerijska brigada takođe se nalazila u marševsko-borbenom poretku spremna da podržava jedinice u nastupanju.

Kada su saznali za ponudu admirala Denica, da Hitlerova Njemačka pristaje na bezuslovnu kapitulaciju, njemačke, ustaške, četničke i domobranske jedinice željele su da što prije umaknu iz Jugoslavije da ih ne razoružaju i zarobe jedinice Jugoslovenske armije. Glavnina neprijateljskih snaga povlačila se preko Zagorja prema Celju i Dravogradu, sa očiglednom namjerom da pređu jugoslovensko-austrijsku granicu da se u Koruškoj predaju savezničkim snagama. Da bi se to spriječilo, Generalštab Jugoslovenske armije 7. maja, depešom je naredio štabu Treće Jugoslovenske armije da njene jedinice užurbano nastupaju pravcem Maribor - Dravograd - Celovec i osujete izvlačanje glavnine neprijateljskih jedinica. S tim u vezi brigade Sedamnaeste divizije dobile su naređenje, poslije likvidacije protivnika u rejonu Huma i Trgovišća, da nastupaju preko Krapine, Đurmanca, Rogateca, Rogaške Slatine, Luščke Vasi i Slovenske Bistrice. Šesta istočnobosanska i Petnaesta majevička brigada pokušale su da zbate neprijatelja sa Huma i Butkovca i nisu uspjele. Nijemcima je upućen ultimatum da se predaju. Došlo je do pregovora. Njemački oficiri odbili su da polože oružje, vješto se izgovarali da to ne mogu učiniti bez odobrenja svoje više komande. Štab divizije i štabovi brigade prozreli su da njemački oficiri odugovlače sa pregovorom o predaji da bi dobili u vremenu i izvukli sopstvene jedinice iz nepogodnog položaja. Njima je energično postavljen rok da se predaju do 22 časa. Umjesto da kapituliraju, Nijemci su se ubrzano povlačili preko Trgovišća u Krapinu. Prethodno su zapalili više od 150 vozila i uništili teška artiljerijska oruđa. Neko vrijeme noć je progorjevala izdužena vatrena buktinja, a kad se ona ugasila mrak je postao još gušći i neprozirniji. Štab Sedamnaeste divizije naredio je štabovima Druge krajiške, Šeste istočnobosanske, Petnaeste majevičke i artiljerijske brigade da preduzmu energično gonjenje.

Poslije ponoći, 9. maja, bataljoni Druge krajiške pripremali su se za borbeni marš i krenuli preko Vrha, Bisaga, Bičaka, Donjeg i Gornjeg Grančara, Zlatara i uveče stigli u Mihovljan. Kad su se jedinice pripremale za odmor i prenoćište, komandant divizije Blažo Janković naredio je komandantu brigade Milanu Zgonjaninu da se usiljenim maršem produži za Krapinu, sustigne jača neprijateljska grupacija, razoruža i zarobi. Da bi se dobilo u vremenu i neprijatelj preduhitrio da ne izmakne, neke jedinice Druge krajiške su prevožene zaplijenjenim kamionima, a ostale su nastupale pješice. Ipak, neprijatelj je umakao iz Krapine prema Rogatecu. Gonjenje je nastavljeno. Prvi bataljon, nastupajući u prethodnici brigade, sukobio se sa ustaškim jedinicama, uspio ih razbiti, protjerati i osvojiti željezničku stanicu Đurmanec. Pristigli su Drugi i Treći bataljon i pokret je nastavljen za Gornju i Donju Vidinu, Rogatec i Rogašku Slatinu. Brigada je imala zadatak da sustiže neprijateljske jedinice, da ih razoružava, zarobljava, plijeni njihovo oružje, ratni materijal i opremu. Na ulazu u Rogašku Slatinu prethodnica Druge krajiške sukobila se sa bataljonom ustaša i uspjela, poslije tročasovne borbe, protjerati ih prema Celju. Sada su stvoreni uslovi da bataljoni predahnu i odmorni krenu u naredne okršaje. Pred Rogašku Slatinu stigle su Šesta istočnobosanska, Petnaesta majevička i Artiljerijska brigada.

Neprijateljska zaštitnica držala je položaje na kotama 292, 290, 355, zapadno od Rogaške Slatine i štitila odstupnicu sopstvenoj glavnini. Druga krajiška udarna i Šesta istočnobosanska proleterska brigada napale su neprijateljsku zaštitnicu, tako je uklještili da se trkom morala, poslije dvočasovne ogorčene borbe, povući u pravcu Slovenskih Konjica. Do kraja dana 11. maja, Druga krajiška stigla je u rejon južno od Slovenske Bistrice, Šesta istočnobosanska zapadno od pomenutog mjesta, Petnaesta majevička u Donju i Gornju Ložnicu, Artiljerijska brigada u Sveti Jožef i Brinje. Štab divizije obavijestio je štabove brigada da raspolaze podacima da se u rejonu Slovengradeca i Dravograda nalazi oko 30.000 ustaša i 200.000 Nijemaca, uz naglasak da ustaše nemaju namjeru da se predaju, da su Nijemci nešto popustljiviji i skloni predaji. Njihov cilj je da se prebace pre-

o Drave u Austriju i predaju saveznicima. Brigadama Sedamnaeste divizije nađeno je da usiljenim maršem izbiju u rejon Mislinja, Gornjeg Doliča, Svetog Vlohora i prekrate odstupnicu neprijateljskim jedinicama iz rejona Celja prema Dravogradu, da ostvare sadejstvo sa brigadama Šesnaeste vojvodanske divizije, ia protivnika tuku i razoružavaju. Prednji dijelovi Druge krajiške stigli su u Mislinje, posjeli kotu 633 i 793 i preduzeli mjere da ovladaju šumskom prugom i dru- nom kroz selo. Kad je uveče pristigla glavnina brigade, došlo je do borbe i des- rog obuhvata neprijateljskih jedinica. Prvi bataljon je zauzeo Turjak i uspostavio /ezu sa jedinicama Petnaeste majevičke brigade. Drugi bataljon je izbio na ko- nunikaciju za Slovenjgradec i prekratio odstupnicu neprijateljskim jedinicama koje su pristizale od Mislinja. Neprijatelj se nije mirio sa nastalim stanjem i pri- stajao da položi oružje. Naprotiv, po svaku cijenu nastojao je da se izvuče i stigne i Dravograd. Nadmoćnije neprijateljske jedinice, 13. maja, kad je minula ponoć, rapale su položaje Prvog bataljona i razvila se žestoka borba. Nijemci su jurišali kroz mrak, svijetlećim raketama osvijetljavali teren da se lakše domognu domi- nantnih visova i ojačaju sopstvene pozicije. Borci Prvog bataljona, pružajući ot- por, uzmakli su iz Turjaka i odbranu organizovali u rejonu Tolstog vrha. Štab bri- gade je procijenio situaciju, Drugi bataljon pomjerio u pravcu Mislinja, pripre- mio protivnapad, uspostavio vezu sa štabom Petnaeste majevičke brigade, na svome desnom krilu, da se neprijatelj tuče i progoni na širem prostoru. Ujutru, primijećeno je da se neprijateljske jedinice namjeravaju izvući iz Turjaka u Slo- /enjgradec. Na njih je otvorena ubitačna minobacačka, mitraljeska i puščana plotunska vatra i bataljoni Druge krajiške su krenuli u napad. Do 12 časova za- zet je Turjak i neprijatelj odbijen preko druma i željezničke pruge. Brigada se sada našla na liniji Šentilj - Mislinje - Turjak, odbijala manje i veće napade pro- jivnika i nanosila mu osjetne gubitke. Naime, ubijeno je 57, ranjeno 20 i zarobljen 21 neprijateljski vojnik. Život su izgubila 2 i ranjeno 8 boraca Druge krajiške bri- gade. Pored ostalog, zaplijenjeno je 5 puškomitraljeza, 2 teška mitraljeza, 5 mi- nobacača i haubica.

POSljednji odlučni napad na opkoljenog protivnika

Kad Nijemcima, ustašama, četnicima i domobranima nije uspelo da se po- vuku preko Drave u Austriju, štab Treće armije, s komandantom Kostom Na- iom na čelu, naredio je potčinjenim jedinicama da izvrše odlučan napad na op- koljenog protivnika, da ga uništavaju, razoružavaju i zarobljavaju. Brigade Se- lamnaeste divizije, ujutru 14. maja, napale su neprijatelja na svome pravcu na- stupanja, probile njegovu liniju odbrane, nanijele mu osjetne gubitke i nastavile ronjenje. Druga krajiška i Šesta istočnobosanska brigada nastupale su preko Vlislinja, Šmartna, Legena, stigle u Slovenjgradec i oslobodile ga poslije kraće žestoke borbe. Petnaesta majevička brigada je ovladala komunikacijom izme- iu Velenja, Mislinja i Slovenjgradeca, tako prekratila odstupnicu neprijatelj- skim jedinicama koje su dolazile od Celja. Brigada je uveče, preko Šentilja, stigla i Slovenjgradec.

Druga krajiška i Šesta istočnobosanska nastavile su da nastupaju, stigle u rejon Bukovske Vasi i uspostavile sadejstvo sa Pedeset prvom vojvodanskom di- vizijom. Neprijateljska grupacija u rejonu Dravograda, Guštanja i Bukovske Vasi se našla u bezizlaznoj situaciji, u okruženju, u samoubilačkom očajanju pokušala se izvući i pretrpjela ogromne gubitke. Na kraju je pristala da se preda i tako je, noću 14. i 15. maja, prestao njen organizovani otpor. U to vrijeme jedinice Druge krajiške brigade bile su na komunikaciji između Slovenjgradeca i Dravograda, cijelu noć razoružavale neprijateljske vojnike, prikupljale njihovo oružje, opre- mu i ostali ratni materijal.

Izvršavajući svoj oslobodilački zadatak, učestvujući u progonjenju okupatora i domaćih izdajnika, nanoseći im osjetne gubitke, Druga krajiška narodnooslobodilačka udarna brigada, na čelu sa komandanom Milanom Zgonjaninom i političkim komesarom Milanom Makivićem, pobjedonosno je završila svoj dugi ratni put 15. maja 1945. na jugoslovensko-austrijskoj granici. Prvog mirnodopskog dana, njene jedinice bile su razmještene nešto južnije od Dravograda, na pFO-storu, Sveti Jedert, Sveti Janž i Sveti Petar .Njeno brojno stanje bilo je slijedeće: 1183 boraca, 106 podoficira i 125 oficira, naoružanih sa 1316 pušaka, 218 strojnica, 174 puškomitraljeza, 16 teških mitraljeza, 20 lakih i 22 teška minobacača, 25 protivtenkovskih pušaka i 8 topova.

Iako je zvanično rat bio završen, bataljoni Druge krajiške nisu imali pravog predaha i mira. U prigraničnim selima i predjelima bilo je skrivenih njemačkih, ustaških, četničkih i domobranskih grupa, koje su namjeravale da umaknu u Austriju, pa su preduzimate potjere i pretraživanja pošumljenih terena. U tim akcijama otkriveno je i uhvaćeno više neprijateljskih vojnika, čak poznatih zlikovaca i koljača, koji su izvedeni pred narodni sud da im izrekne zasluženu kaznu.